

Kardinalovo pastoralno pismo:

NAJSVJETLIJI LIK CRKVE BOŽJE U HRVATA

Pastirsko pismo o stotoj obljetnici rođenja
sluge Božjega kardinala Alojzija Stepinca

(Zagreb, prva korizmena nedjelja, 1. ožujka 1998.)

Od rođenja do svećeništva

1. Dana 8. svibnja 1998. navršava se 100. obljetnica rođenja sluge Božjega Alojzija Stepinca, nadbiskupa zagrebačkoga i kardinala Svete Rimske Crkve. Ta mi sretna okolnost pruža prigodu da vam se, kao treći njegov nasljednik, prvi put obratim pastirskim pismom . Želim progovoriti o njemu kao »najsjetlijemu liku« Crkve Božje u Hrvata, kako ga je u svojoj euharistijskoj homiliji u Zagrebu 11. rujna 1994. nazvao sveti otac Ivan Pavao II. Želim zajedno s vama u kratkim potezima promotriti njegovu uzornu apostolsku osobu, njegovo životno djelo i njegovo herojsko patničko svjedočanstvo za čast i prava Božja kao i za dostojanstvo i prava čovjekova na Bogu utemeljena .

Alojzije Stepinac rodio se 8. svibnja 1898. u selu Brezariću u župi Krašić. Kršten je sljedećega dana imenom Alojzije Viktor. Potječe iz zdrave i velike katoličke obitelji Josipa i Barbare rođene Penić kao peto od osmero

djece, uz još troje njih iz prvoga očeva braka. U obitelji su vladali sloga i red, molitva i rad.

Nakon osnovnoga školovanja u Krašiću Alojzije u rujnu 1909. dolazi u Zagreb i kao pitomac Nadbiskupijskoga orfanotrofija pohađa glasovitu Gornjogradsku gimnaziju na kojoj je maturirao 28. lipnja 1916. Dok su neki drugi, da izbjegnu ratnu frontu, i bez zvanja ulazili u bogoslovsko sjemenište, on je radije prihvatio vojnu službu jer još nije provjerio svoje svećeničko zvanje.

Rat je proveo kao austrijski časnik na talijanskoj bojišnici, gdje je u lipnju 1918. pao u talijansko zarobljeništvo. Potkraj rata javio se kao dobrovoljac za solunsku bojišnicu, što je tada bila opcija većeg broja hrvatskih mladića nezadovoljnih položajem Hrvatske u Austro-Ugarskoj Monarhiji koja se raspadala. U proljeće 1919. bio je demobiliziran i ujesen se upisuje na Agronomski fakultet Zagrebačkoga sveučilišta. Nezadovoljan s čudorednom razinom studentske mladeži, ubrzo napušta studij i vraća se zemljoradnji na očevu imanju. U isto se vrijeme angažirao u redovima katoličke mladeži, a neko je vrijeme mislio i na ženidbu.

Stepinčev put do svećeništva bio je pod znakom duga sazrijevanja i odlučivanja. Od toga su ga odvrćali i neki loši primjeri s kojima se susreo u vojsci. No, na tomu ga je putu od najranijega djetinjstva pratila tiha dugogodišnja molitva njegove majke Barbare, za što je tek kasnije saznao. Diskretno ga je u tim godinama pratio njegov ispovjednik, isusovac o. Bruno Foretić, te njegov odgojitelj iz gimnazijskih dana, ugledni zagrebački svećenik, poslije župnik Svetoga Petra u Zagrebu, dr. Josip Lončarić. Već je tada on u njemu naslućivao Božjega izabranika te nije napuštao nadu tijekom svih godina Alojzijeva premišljanja. Stepinac je cijelo to vrijeme

marljivo njegovao svoj vjernički život, kako sam piše u jednomu iskazu iz godine 1934.: »Uvijek sam bio duboko religiozan, jer mi je religija bila utjeha i vodilja.«

Napokon je prevagnula odluka za svećeništvom pa ga u listopadu 1924. tadanji zagrebački nadbiskup Antun Bauer šalje u Rim, u glasoviti zavod »Germanicum-Hungaricum« koji je tijekom više stoljeća Hrvatskoj odgojio mnogo vrsnih svećenika, među kojima se ističe prvi svetac germaničar, naš sv. Marko Križevčanin. Stepinac je studirao na Papinskomu sveučilištu Gregorijani (1924.–1931.) gdje je postigao doktorat iz filozofije i teologije. Za svećenika je zaređen u 33. godini života, 26. listopada 1930. na blagdan Krista Kralja. Taj će blagdan Stepinac i kao nadbiskup svake godine najsvečanije slaviti te je upravo na taj blagdan održao i svoje najznamenitije propovijedi. Prvu je svetu misu slavio u rimskoj bazilici Svete Marije Velike, jer je od najranijega djetinjstva bio pobožan prema Majci Božjoj. Za vrijeme rimskih studija Stepinac je ostavio najljepši dojam na svoje kolege, koji će to poslije, neki i kao biskupi, rado posvjedočiti. Zavodski je rektor o njemu zapisao: »Svećenik sa svakoga gledišta izvanredno dobra značaja, iskreno pobožan i vjeran u obdržavanju zavodske stege, vrlo marljiv u učenju.«

Ujesen 1934. Alojzije Stepinac započinje svećeničku službu u svojoj Zagrebačkoj nadbiskupiji. Živo se želio posvetiti izravnomu dušobrižništvu, ali ga nadbiskup Bauer uzima u svoju kuriju za ceremonijara i djelatnika Nadbiskupskoga duhovnog stola. U nekoliko mu je navrata povjerio i važne misije u smirivanju sukoba u nekim župama. Koliko mu je god vremena preostalo, Stepinac ispomaže po zagrebačkim crkvama, a osobito se ističe u karitativnoj djelatnosti po siromašnim gradskim četvrtima. Stoga ga nadbiskup mons. Antun Bauer imenuje

svojim milostinjarom te po Stepinčevoj pobudi pred Božić 1931. osniva Caritas Zagrebačke nadbiskupije.

Godine 1934. pokreće i uređuje list »Caritas« s prvim uvodnikom: »Hoćemo da djelotvornom ljubavi unapređujemo slavu Božju. I jer nam je cilj uzvišen i nakana čista, zato se nećemo dati smesti prigovorima ni s lijeva ni s desna. Znamo vrlo dobro i osjećamo da su danas vrlo teška vremena. No djelotvorna ljubav je tim više potrebna što su teža vremena.« Kraj svih svojih zauzetosti mladi svećenik s posebnim žarom njeguje dubok i ustrajan molitveni život.

Nadbiskup koadjutor (1934.-1937.)

2. Nadbiskup Antun Bauer je već duže vremena nastojao sebi osigurati valjana nasljednika. Neke mu kandidate nije prihvaćala Sveta Stolica, a druge je odbijao beogradski kraljevski dvor. Alojzije Stepinac bio je njegov velik uspjeh, kako je očito iz svih dosadašnjih biografija. Dana 29. svibnja 1934. papa Pio XI. imenovao je svećenika Alojzija Stepinca nadbiskupom koadjutorom s pravom nasljedstva. Biskupsko je ređenje primio 24. lipnja iste godine, na znakovit blagdan sv. Ivana Krstitelja. Bio je tada najmlađi biskup na svijetu, u 37. godini života. Primljen je s oduševljenjem svega Božjeg naroda.

Nadbiskup Bauer svomu koadjutoru odmah povjerava velike odgovornosti koje on prihvaća s osobitim dušobrižničkim elanom. U prve tri godine biskupovanja, kako piše o njegovoj desetogodišnjici urednik Katoličkoga lista dr. Janko Penić, Stepinac je obišao 23 dekanata, više od polovice velike Nadbiskupije i podijelio svetu krizmu u 208 župa te se

upoznao s velikim dijelom svećenstva i naroda . Posvuda se osjetio nov pastoralni zamah. Naročitu je pažnju posvetio svome svećenstvu te življemu povezivanju i crkvenomu usmjerenju vjernika svjetovnjaka udruženih u različite udruge Katoličke akcije koja je prije Drugoga svjetskog rata brojila oko 700 društava s više od 30.000 članova .

Potpomognut od vrijednih suradnika, Stepinac prihvaća i unapređuje već postojeće inicijative, a potiče i nove. Zagreb se tada već toliko proširio da je vapijao za novim dušobrižničkim središtima. Kraj sve nestašice, Stepinac se hrabro s tim sučeljava te je do godine 1942. na užemu i širem području Zagreba osnovao dvanaest novih župa. U srpnju 1937. stavlja se na čelo narodnoga hodočašća u Svetu zemlju s oživljavanjem pokreta za kanonizaciju prvoga hrvatskog sveca Nikole Tavelića. U to je vrijeme bilo na dnevnomu redu i pitanje konkordata između Svete Stolice i Jugoslavije, u čemu je mladi nadbiskup koadjutor također živo sudjelovao štiteći prava Katoličke Crkve. Odmah nakon biskupskoga posvećenja Stepinac pješice predvodi veliko višestoljetno zavjetno zagrebačko hodočašće na Mariju Bistricu, što označava početak značajna zamaha tih hodočašća u daljnjim godinama. U tomu ustrajava dokle god mu 1946. nije bilo onemogućeno. Ta će hodočašća i značajne Stepinčeve bistričke propovijedi ostati u najdubljem pamćenju našega katoličanstva.

Razdoblje Stepinčeva biskupovanja od 1937. do 1946. godine

3. Nakon smrti zaslužnoga nadbiskupa Antuna Bauera, 7. prosinca 1937., Alojzije Stepinac kao nadbiskup ordinarij preuzima izravnu upravu Zagrebačke nadbiskupije i samo nastavlja već tako sretno započeto

djelovanje na svim područjima crkvenoga života. I opet, njegova su prva briga njegovi svećenici i svećenički kandidati u oba sjemeništa, malomu i velikom. Nastavlja pothvate za što uspješniju akciju katoličkih vjernika svjetovnjaka. Osobitom zadaćom smatra unaprijeđenje katoličkoga tiska. Podupire i sudjeluje u inicijativama hrvatskih katoličkih socijalnih tjedana. Na srcu su mu mladi naraštaji seljačke, radničke i sveučilišne mladeži kojima nastoji pronaći što bolje duhovnike i prikladna središta okupljanja. Ostvaruje najšire dodire s velikim skupovima vjernika na već uhodanim euharistijskim kongresima. Kako bi se podigla i unaprijedila kršćanska katolička svijest u svim slojevima Božjega naroda, sa svom pomnjom, s drugim hrvatskim biskupima, priprema proslavu 1300. obljetnice veza Hrvata sa Svetom Stolicom, sa širokim planom opće duhovne obnove. Njegovim zauzimanjem i pobožnošću staro hrvatsko prošteništa Marija Bistrica doživljava sasvim nov procvat, što će biti dobar polog za buduće godine i desetljeća u kojima će to svetište odigrati važnu ulogu u očuvanju vjere u teškomu komunističkom razdoblju Hrvatske.

Ujesen 1939. počinje Drugi svjetski rat koji će se ubrzo dramatično i tragično odraziti i u Hrvatskoj, osobito od proljeća 1941. I u ratnomu vihoru, koliko je god bilo moguće, Stepinac nastoji ne samo sačuvati, nego i unaprijediti svoje dosadašnje pastirske pothvate. No, ratne mu prilike diktiraju i sasvim nove i teške odgovornosti koje on prihvaća sa svom vjerničkom savješću i neustrašivošću. Kada je u travnju 1941. godine u kobnoj ratnoj situaciji uspostavljena Nezavisna Država Hrvatska, Stepinac u svemu razmjeru teških ratnih događanja, i javnim prosvjedima i osobnim zauzimanjem, pred vlastodršcima zastupa Božji zakon i pravdu za svakoga. Postaje zaštitnik i glasnogovornik svih progonjenih i obespravljenih. Prema mogućnostima nastoji ostvariti i što svestraniju

karitativnu djelatnost prema svima ugroženima. S velikom je pastirskom ljubavlju prigrlio prognane slovenske svećenike. Tih se godina nadasve u prvi plan probija njegova pastirska svijest i savjest kojom se zauzima za dostojanstvo i neotuđiva prava svake ljudske osobe. Jasnom i hrabrom proročkom riječju u Božje ime zahtijeva prava svih pojedinaca i skupina, progonjenih zbog drukčijih, bilo političkih, bilo vjerskih uvjerenja ili etničke pripadnosti.

I u najdelikatnijemu pitanju, kada je već pred prvom navalom sile trebalo zaštititi ljudske živote Srba i Židova, ako bi prijelazom na katoličanstvo htjeli spasiti život, Stepinac svojim svećenicima šalje povjerljivu uputu: »Kada dođu k vama osobe židovske ili pravoslavne vjeroispovijesti, koje se nalaze u smrtnoj opasnosti, pa zažele konvertirati na katolicizam, primite ih da spasite ljudske živote. Ne zahtijevajte od njih nikakvo specijalno vjersko znanje, jer pravoslavni su kršćani kao i mi, a židovska je vjera ona iz koje kršćanstvo vuče svoje korijene. Uloga je i zadaća kršćana u prvom redu spasiti ljude. Kada prođe ovo vrijeme ludila i divljaštva, ostat će u našoj Crkvi oni koji budu konvertirali zbog uvjerenja, dok će se ostali, kada opasnost prijeđe, vratiti u svoju.«

Zbog toga će Stepinac u povijesti ostati zapamćen kao velik pobornik na Bogu utemeljenih čovjekovih prava, i prije glasovite deklaracije iz godine 1948. kao i prije proklamacija Drugoga vatikanskog koncila. Prije Koncila o dostojanstvu ljudske osobe razmišljao je koncilskim rječnikom. Kao veliki spomenici tih Stepinčevih apela ostat će osobito glasoviti govori na blagdan Krista Kralja, naročito onaj najznamenitiji iz godine 1943. No, kao što je bio glasan i neustrašiv kada je trebalo zastupati i braniti prava drugih, i pojedinaca i naroda, s jednakom pastirskom sviješću, potkraj rata, on s drugim hrvatskim biskupima 24. ožujka 1945. objavljuje važno

pastirsko pismo da zaštiti prava hrvatskoga naroda. Predviđajući važne odluke poratnih međunarodnih konferencija, to se pismo s jedne strane osvrće na držanje Katoličke Crkve za vrijeme rata, a s druge strane podupire vjekovima zastupana i nepovrediva prava hrvatskoga naroda na slobodu i nezavisnost u vlastitoj državi .

Stepinčeve propovijedi

4. Cijelo to vrijeme - od biskupskoga ređenja 1934., a osobito od preuzimanja izravne odgovornosti za Zagrebačku nadbiskupiju u prosincu 1937. te za vrijeme rata - nadbiskup Stepinac nam je u svojim propovijedima, nagovorima i porukama ostavio bogatu baštinu svoga biskupskog učiteljstva. U njima nastupa sa svom apostolskom odgovornošću, govornički jasno, a propovjednički žarko. Čuju se naglasci vlastiti velikom starozavjetnom proroku Iliji, kao i navjestitelju Novoga zavjeta Ivanu Krstitelju. U svojim slušateljima on nadasve želi probuditi živu vjeru u Boga i u sva otajstva objavljene Božje istine. Usrdnim poticajima on pobuđuje vjernike na što založeniji sakramentalni život te ih uporno potiče na molitvu i na nesebičnu kršćansku dobrotvornost. Zanosno propovijeda o ljubavi prema svetoj Crkvi i o vjernosti i odanosti Kristovu namjesniku - Svetome Ocu. Njegova moralna propovijed duboko je ukorijenjena u Deset Božjih zapovijedi, koje je Isus Krist sveo na veliku zapovijed ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Osobito mu je snažna i neumoljiva propovijed protiv psovke, a svom se dušom i srcem zauzima za svetost braka i plodnost obitelji, kao i za kršćanski odgoj mladoga naraštaja. Neumoljivo žigoše sve oblike društvenoga nemoralna, osobito

socijalnu nepravdu. Jasno i bez sustezanja upozorava na sve oblike bezboštva i nemorala kojima hrvatskomu društvu prijete suvremene bezbožne i protuljudske ideologije, slijeva i zdesna, i od komunizma i od rasizma, kao i od podivljalih nacionalizama. Uza sve to on je nadasve prorok Božjega milosrđa i praštanja, zazivajući svim srcem moćni zagovor i zaštitu presvete Bogorodice. I u najtežim vremenima, sam nadom čvrsto utemeljen u Bogu, on je i Božjemu narodu neumorni propovjednik i podupiratelj nepokolebljive nade u Boga, gospodara povijesti i konačnoga pobjednika.

Njegova živa vjernička savjest i biskupska svijest, kako smo već istaknuli, osobito se potvrdila za vrijeme Drugoga svjetskog rata. »Osudio je hrabro i bez straha svaku zabludu i svaku mržnju: rasnu, klasnu, nacionalnu, vjersku, političku.« Neustrašivo je nastupao kao branitelj ljudskih prava svakoga čovjeka i svakoga naroda, osobito progonjenih Židova, Srba, Roma i svih obespravljenih. Znamenita je njegova najhrabrija besjeda na blagdan Krista Kralja 1943. iz koje navodimo samo najvažnije stavke: »Mi smo uvijek naglašavali u javnom životu principe vječnoga zakona Božjega bez obzira radi li se o Hrvatima, Srbima, Židovima, Ciganima, katolicima, muslimanima, pravoslavcima ili kome drugome.« I malo dalje: »Katolička Crkva ne pozna rasa koje gospoduju, i rasa koje robuju. Katolička Crkva pozna samo rase i narode kao tvorevine Božje, a ako koga više cijeni, to je onaj koji ima plemenitije srce, a ne jaču pesnicu... Ona među njima ne pozna bitne razlike kao čovjeka. Jedni i drugi imadu neumrlu dušu, jedan i drugi su istog kraljevskog podrijetla, vukući svoju lozu od Boga Stvoritelja.« I na kraju zaključuje: »Naš bližnji, zvao se kako mu drago, nije šaraf u državnoj mašini, bila ona obojadisana crveno ili crno, sivo ili zeleno, nego je slobodno dijete Božje, brat naš u Bogu.«

Prve poratne godine

5. U svibnju 1945. Hrvatska se opet našla u okvirima Jugoslavije pod vlašću komunističkoga režima. Predznaci su navješćivali krajnje sučeljavanje između te države i Crkve. Glavni je teret ponio na svojim ramenima zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac. Ni časa se potkraj rata nije kolebao, kao vjeran pastir svojega stada, ostati na svome mjestu. Svečano je to izjavio u svome uskrsnom nagovoru zagrebačkim sveučilištarcima u isusovačkoj crkvi 18. ožujka 1945.: »I zato nas malo dira grožnja kojom se i zagrebački nadbiskup svrstava među ratne zločince. I ako si možda dotični utvaraju da strahujemo pred njima, neka znadu da vedra čela i mirne savjesti stojimo na svome mjestu, došlo što mu drago.« Tu svoju odluku: »Ostajem!« tih je dana i tjedana, a i poslije više puta ponovio . »Nadbiskup se i prema novoj vlasti« – piše njegov životopisac – »od prvoga časa ponašao prema nauku Evandjelja, priznavao je lojalno postojeću vlast, ali je ujedno svjesno i odlučno uznastojao na stajalištu na kojem je stajao i dotada, spreman i uz cijenu vlastite slobode i života braniti božanska prava Crkve i životne probitke hrvatskoga naroda.«

Vrlo brzo, već 17. svibnja 1945., slijedio je Stepinčev pritvor, odakle je pod pritiskom međunarodne javnosti, osobito nakon apela pape Pija XII., oslobođen 3. lipnja. Dan poslije sastao se s Josipom Brozom Titom, koji je tih dana bio u Zagrebu. Iz zapisnika koji je toga dana bio sastavljen očito je da kasniji sukob koji je nastao između Crkve i države Nadbiskup nije niti htio niti ga je izazvao. Naprotiv, želio je »pokazati pozitivan put k

sređivanju ne samo odnosa između Crkve i države nego i samih unutrašnjih prilika u novoj državi« .

Tih je mjeseci Nadbiskup više puta posredovao kod novih vlasti zauzimajući se za pravedan postupak, ne samo prema ljudima Crkve, nego i prema svemu stanovništvu. Unatoč svemu, režim je bezobzirno provodio sve namjere komunističke revolucije, dakako i one koje su duboko zasijecale i u temeljne Božje zakone i na Bogu utemeljena ljudska prava. Stoga je 22. rujna 1945. slijedilo poznato Pastirsko pismo katoličkih biskupa Jugoslavije, a prvi mu je potpisnik bio zagrebački nadbiskup i predsjednik Biskupske konferencije Alojzije Stepinac. Biskupi se na početku poslanice pozivlju na »svečanu izjavu savezne vlade danu u Beogradu prije svršetka rata da će poštivati slobodu savjesti i vjeroispovijesti kao i privatno vlasništvo«. No, događaji posljednjih mjeseci uvelike su opovrgavali tu izjavu.

Stoga biskupi formuliraju svoje temeljne zahtjeve: »Tražimo i od toga nikada ni pod kojim uvjetima odustati nećemo: punu slobodu katoličke štampe, punu slobodu katoličkih škola, punu slobodu vjeronauka u svim razredima nižih i srednjih škola, punu slobodu katoličkih udruživanja, slobodu katoličke karitativne djelatnosti, potpunu slobodu ljudske ličnosti i njezinih neotuđivih prava, puno poštivanje kršćanskog braka, vraćanje svih oduzetih zavoda i institucija.« Ta poslanica ni najmanje nije zaustavila, nego je naprotiv još više razjarila silu kojom je režim provodio komunističke programe, sve do otvorena progona Crkve i općega napada na slobodu savjesti.

»Prežalosni proces« (rujan – listopad 1946.)

6. Općenito je poznato kako se sve to survalo na herojsku osobu nadbiskupa Stepinca. Nakon brojnih napada koji su mu onemogućili slobodno kretanje uslijedila je po novinama i različitim skupovima duga hajka tijekom više mjeseci. U rujnu 1946. proveden je protiv njega montirani proces. Uhićen je 18. rujna, a suđenje je počelo 30. rujna. Sve se to zbivalo pod pljuskom nečuvenih pritisaka na javno mišljenje te je Stepinac na sudu mogao izjaviti: »Sedamnaest mjeseci već se vodi protiv mene borba u štampi i u javnosti, inače dvanaest mjeseci podnosio sam faktičnu internaciju u nadbiskupskom dvoru.« A i sami postupci u sudnici zavrijedili su najkraću ocjenu pape Pija XII. o lošem pravnom procesu: »Il tristissimo processo«, što u talijanskome ne znači samo žalostan, nego upravo jadan proces.

Nezaboravan će ostati u uspomeni svih naraštaja dostojanstven Stepinčev lik dok 3. listopada 1946. pred sudom drži svoj svjedočki govor. To zapravo i nije bila osobna obrana, nego optužnica režimskih nepravda i zločina te odrješito zauzimanje za prava Boga, Crkve i svakoga čovjeka. Bio je unaprijed izjavio da se neće braniti i da odbija svaku odvjetničku obranu. Dobro je znao kamo sve to smjera pa će na sudu izjaviti: »Stotinu puta je ovdje ponovljen izraz 'optuženi Stepinac'. Ali nitko nije toliko naivan da ne bi znao da iza toga 'optuženoga Stepinca' sjedi ovdje na optuženičkoj klupi nadbiskup zagrebački, hrvatski metropolit i predstavnik Katoličke Crkve u Jugoslaviji.« Ipak, kao branitelji po

uredovnoj dužnosti nastupili su dr. Ivo Politeo i dr. Natko Katičić i njihova će obrana ući kao častan dokument u povijest hrvatskoga odvjetništva.

U petak, 11. listopada 1946., donesena je protiv njega nečasna i nepravedna osuda. Nepravedna i nečasna za sud koji ju je donio i za vlast koja je iza toga stajala, a časna za osuđenoga Slugu Božjega. Toga je dana po tadašnjemu liturgijskom kalendaru Crkva slavila blagdan Materinstva Blažene Djevice Marije. Sjećajući se kasnije toga dana, Kardinal je kazao: »Čudio sam se sam sebi kako sam s punim mirom išao na čitanje presude.« Tu ga je pod svojim plaštem zakrtila »Zagovornica Hrvatske, najvjernija Majka« koju je toliko ljubio i častio.

Pomni će proučavatelji povijesti lako uočiti koji su to sve razlozi potakli ondašnje vlastodršce na takav nečastan i nepravedan postupak. Svakako, najneposredniji je povod bilo Pastirsko pismo od 22. rujna 1945. koje je komunistički režim osudio kao napad na državu. No, to je pismo bilo napisano iz duboke biskupske odgovornosti za prava Božja, prava Crkve i prava svih građana na slobodu savjesti. Ipak, kada se prouče svi dokumenti, jasno proizlazi da je u dnu bilo pitanje jedinstva Katoličke Crkve u Hrvatskoj i u ondašnjoj Jugoslaviji, osobito jedinstvo s Kristovim namjesnikom i Petrovim nasljednikom Svetim Ocem. Stoga s pravom naš kardinal Kuharić u zagrebačkoj katedrali 10. veljače 1993. cijelu stvar sažima: »Osuđen je, dakle, braneći jedinstvo Crkve. U tome je jednak s mučenicima: kardinalom Johnom Fisherom, biskupom Rochestera, i s Tomom Morusom, kancelarom engleskoga kralja Henrika VIII., kojima su odrubljene glave zbog vjernosti Petrovim nasljednicima i jedinstvu Crkve.«

Tu treba još istaći da je prvi na Nadbiskupovu obranu, već prije suda, ustao njegov generalni vikar, biskup Salis Seewis, u poslanici koju je uputio svećenstvu i vjernicima na dan Nadbiskupova uhićenja 18. rujna 1946.

Dragoga i poštovanoga Nadbiskupa prikazuje kao »najdivniji primjer uzornog i svetog pastira, požrtvovnog i nesebičnog rodoljuba, koji je uzvišena načela Božje pravde, Božjih zapovijedi i Kristova evanđelja upravo do savršenstva provodio u djelo u svome životu i radu za hrvatski narod«. Poslanica završava riječima koje se danas mogu uklesati na svaki Stepinčev spomenik: »On je najvatreniji propovjednik istine i pravde, najnesebičniji i najproduhovljeniji trudbenik na izgradnji istinske i prave kulture hrvatskog naroda, i zato možemo s ponosom reći da je zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac danas najdraža ličnost svega i cjelokupnog naroda.«

U tu svoju poslanicu biskup Salis Seewis prenosi i znamenitu izjavu samoga nadbiskupa Stepinca u poruci svećenstvu od 17. prosinca 1945.: »Na sve optužbe, koje su izravno ili neizravno upravljene na nas, možemo u cijelosti kazati: Nemamo si što predbacivati. Savjest nam je čista i mirna pred Bogom koji je najvjerniji svjedok i pravedni sudac svih naših koraka. Savjest nam je čista i mirna pred Svetom Stolicom koja će jednom na temelju izvornih dokumenata ocjenjivati sve naše djelovanje. Savjest nam je čista i mirna pred katolicima ove države koji mirno i trijezno prosuđuju događaje. Savjest nam je konačno čista i mirna pred hrvatskim narodom kome krvnim vezama voljom Božjom pripadamo, pa mu po svom položaju svom dušom služimo, bez obzira na razna politička gledanja i političke stranke.«

»Savjest nam je čista i mirna!« Taj refren, već ovdje s toliko smirene ispovijesti četiri puta ponovljen, stalno se čuo s njegovih usana i u onoj kobnoj sudnici. To je bila i prva i posljednja riječ Stepinčeve obrane 3. listopada 1946. Počeo je riječima: »Na sve tužbe koje su ovdje protiv mene iznesene odgovaram da je moja savjest mirna... i jer mi je savjest čista,

pripravan sam svaki čas i umrijeti.« A završava: »A što se tiče mene i moga suđenja, ja ne trebam milost, savjest mi je mirna.«

Mučenik savjesti (1946.-1960.)

7. Malo smo se duže zadržali na prvih dvanaest i pol godina njegova aktivna biskupovanja. U to je vrijeme već očitovao velike odrednice svoje pastirske duhovne obnove za kojom je težio, a koja nas poziva da je u novomu vremenu na nov način prosljedimo. No, za prosudbu njegove osobe i djela ništa manje nisu važne ni sljedeće, kažimo tako, pasivne godine biskupske službe. Tih trinaest godina i nekoliko mjeseci stoje pod znakom trpljenja za Krista i njegovu Crkvu i za ljude povjerene njegovoj biskupskoj službi, za cijelu Crkvu Božju u hrvatskomu narodu. Bilo je to trpljenje svjesno prihvaćeno i svim srcem i dušom njegovano. On se u Lepoglavi, gdje je bio od 19. listopada 1946., ni najmanje nije predavao nekoj apatičnoj rezignaciji. Svoju je zatvorsku izbu pretvorio u samostansku ćeliju molitve i rada i svete pokore, po staromu monaškom geslu: »Moli i radi!« »Sve ste mi oduzeli«, rekao je jednom, »ali jedno niste, da kao Mojsije dižem ruke k nebu.«

I kada je 5. prosinca 1951. iz lepoglavskoga zatvora preseljen u zatočeništvo u župnome dvoru svoje rodne župe u Krašiću, on prenosi svoj lepoglavski dnevni red, s malo više slobodna kretanja, u taj »kutić zarobljene slobode«, kako to jednom u svome dnevniku naziva zaslužni krašićki župnik Josip Vraneković . Od početka lepoglavskoga zatvora pa do kraja života Stepinac je nastavio vršiti biskupsku službu molitvom i trpljenjem, po riječima sv. Pavla: »Radujem se sada dok trpim za vas i u svom tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu« (Kol 1, 24). Tako se izrazio onih prvih krašićkih dana kada ga je

jedan strani novinar upitao: »Kako se osjećate?« Odgovorio je: »Ovdje jednako kao i tamo u Lepoglavi... vršim svoju dužnost.« A na pitanje: »Koja je to vaša dužnost?« odgovara: »Trpjeti i raditi za Crkvu.«

U tome biskupskom trpljenju velika mu je utjeha i duhovna radost bila što je u Krašiću mogao vršiti temeljne čine svećeničke službe – misiti, propovijedati, ispovijedati. Tako se mogao susretati bar s dijelom svojih vjernika, krašićkih župljana. I još jedno, mogao je pismeno komunicirati s velikim brojem svoga svećenstva i drugih vjernika, iako je to bilo stalno pod prismotrom i s opasnošću zapljene. Napisao je na stotine pisama u kojima, kratkim doduše, ali vatrenim riječima potiče naslovnike, osobito svećenike, na vjernost Kristu i Crkvi i na nepokolebljivu nadu u pobjedu Božje stvari. Ta su pisma bila osobito jaka kada je svim svojim autoritetom uvjeravao i hrabrio svećenike da se najodlučnije odupru svim pritiscima vlasti da stupe u tzv. svećenička udruženja. U njima je on gledao veliku neprijateljsku zamku koja dovodi u pitanje katolicitet i jedinstvo Crkve, što je za njega bila najsvetija stvar .

U Krašiću ga je zatekla i kardinalska čast kojom ga je počastio 12. siječnja 1953. papa Pio XII. No, i tada je odlučio ne poći u Rim, bojeći se da se ne bi mogao vratiti, a želio je svakako ostati sa svojim narodom, kako je to potvrdio u svojem govoru i sam Papa . U toj besjedi Sveti Otac nadbiskupa Stepinca naziva »uzorom apostolske gorljivosti i kršćanske jakosti«. Ujedno ističe razloge toga kardinalskog promaknuća: »...da nagradimo njegove izvanredne zasluge, kao i da posvjedočimo njegovu narodu našu dobrohotnost, da na osobit način pohvalimo i utješimo naše drage sinove i kćeri koji u tim teškim vremenima ispovijedaju odlučno svoju katoličku vjeru.« Sa svoje strane Stepinac je u toj tako pažljivoj gesti Svetoga Oca, osim iskaza očinske ljubavi, nadasve doživljavao potvrdu

svoga biskupskog držanja i uvjerenja kao i odlučnost da u tome ustraje do smrti. »Kardinalski grimiz označuje krv!« rekao je kod večere svome domaćinu župniku Vranekoviću . Tako je već i na dan svoga svećeničkog ređenja doživio crveni karanfil kraj svoga tanjura u zavodskoj blagovaonici: »Crveni cvijet mučeništva.«

U godinama što slijede sve je teže poboljšavao. Uživao je doduše liječničku njegu, ali stalno odbijajući liječenje izvan domovine jer je svakako kao vjeran pastir htio ostati sa svojim stadam . No, režimski postupci nisu postajali obazriviji, naprotiv. Za sve to vrijeme naš je nadbiskup kardinal Štepinac stalno njegovao onaj duhovni i duševni stav koji nam je zapovjedio sam Gospodin Isus Krist: »Ljubite svoje neprijatelje, molite za one koji vas progone« (Mt 5,44). Ipak, posljednji, vrlo nemili pritisci državnih vlasti, malo prije smrti, pružili su mu prigodu da nam i sam donekle dade uvid u to dugo i teško trpljenje, ali i u nepokolebljivu spremnost ustrajati do kraja u pastirskoj žrtvi, združenoj s neslomljivom voljom praštanja. U prosincu 1959. godine Okružni sud u Osijeku upriličio je suđenje duhovniku đakovačkoga sjemeništa Ćiril Kosu, danas đakovačkomu biskupu u miru, i njegovim suradnicima. Makar je u javnosti bilo poznato krajnje narušeno Kardinalovo zdravlje, bezobzirno je bio pozvan da na tome suđenju nastupi kao svjedok . Kardinal je ocijenio da sada treba progovoriti posljednju riječ. Stoga 5. prosinca 1959. »organu narodne vlasti koji želi da me presluša prema pozivu Okružnog suda u Osijeku« upravlja opširno pismo, navodeći razloge zbog kojih odbija poziv. Tom prilikom on se osvrće na dugu povijest svih zlostavljanja koja je do sada, baš kao zagrebački nadbiskup, doživio. I na kraju izjavljuje: »Ja znam što je moja dužnost. Milošću Božjom ja ću je izvršiti sve do kraja bez mržnje prema bilo kome, ali i bez straha od bilo koga.«

O toj nam herojskoj volji i odluci opraštanja svjedoči o. Benigar: »Nije se našlo ni u Vranekovićevu dnevniku ni u drugim dokumentima da bi ikad Kardinal kazao koju riječ žalbe protiv onih koji su ga progonili. Naprotiv, u različitim je zgodama naglašavao zapovijed Kristovu da smo dužni ljubiti i svoje neprijatelje i moliti se za one koji nas mrze i progone.« Taj nam je sveti kršćanski stav kao naš pastir i učitelj nadbiskup kardinal Stepinac ostavio i kao svoju oporuku.

I tako je napokon, vjerom i nadom sav izručen Bogu, opraštajući se od svojega stada i praštajući svima, ponosan u svojoj svijesti i miran u svojoj savjesti, predao svoju dušu Bogu u Krašiću 10. veljače 1960. godine.

»Savjest nam je čista i mirna!« Pod tim znakom stoje sav Stepinčev zatvorenički i zatočenički život i trpljenje, kao i njegova svetačka i mučenička smrt. S tom je sviješću smireno i dostojanstveno izdržao i lepoglavski zatvor i svoje krašićko zatočeništvo do svoga prijelaza u vječnost.

Rastuća posmrtna proslava

8. S danom smrti počinje sve veća posmrtna proslava našega sluge Božjega Alojzija Stepinca. Vjernički je Zagreb, s tolikim ljudima dobre volje u njemu, dostojno dočekaio pobjedonosni Stepinčev posmrtni povratak u njegovu i našu drevnu katedralu. U dubokoj i tihoj boli u njoj je najsvečanije u subotu 13. veljače obavljen njegov ukop. Od toga dana, kako to kaže naš kardinal Franjo Kuharić, njegov je grob sve do danas stalna meta velika i neprekinuta hodočašća. Po želji pape Ivana XXIII. slijedila je 17. veljače svečana zadušnica u bazilici sv. Petra u Rimu. Cijeloga se svijeta

silno dojmila riječ kojom je Sveti Otac popratio tu smrt. Govoreći o našem blagopokojnom Kardinalu, Papi je stalno pred očima lebdio lik Krista, Dobroga Pastira. Osobito su zapažene kao proročke riječi: »Molimo se da bi sretno došlo do proslave njegova izabranog duha«, kao i one na kraju besjede: »Uvjereni smo i nadamo se da će u milosti i svjetlu Gospodnjem (Stepinac) razviti svoju zaštitu nad cijelim kardinalskim zborom, kojem služi na osobitu čast, kao i nad cijelom svetom Crkvom.« A u dokumentiranomu zborniku »Stepinac mu je ime« možemo čuti cijeli jedan međunarodni orkestar u kojemu značajne osobe crkvenoga i svjetskoga društva izražavaju najveće udivljenje i najdublje poštovanje uzornoj Stepinčevoj osobi.

Uza sve to sa žalošću i nadalje, tijekom posljednjih desetljeća, čak i do danas, slušamo davno već naučene i naručene napade kojima se neki krugovi nemilo nabacuju na časnu Stepinčevu osobu i na njegovo djelo. Ima ih koji se u tome pozivaju i na onaj jadan komunistički sud i osudu. Možemo im poručiti Isusovim riječima: »Oče, oprosti im, ne znaju što čine« (Lk 23,34). Srećom, ime zagrebačkoga nadbiskupa, kardinala Alojzija Stepinca duboko je upisano u tolika vjernička srca i savjesti i sve jasnije svijetli i nadahnjuje ljude otvorene istini i pravednosti, ljude osjetljive za svetost.

Na temelju svega toga već je 14. studenoga 1969. naš kardinal Franjo Kuharić, tada još administrator Zagrebačke nadbiskupije, posredovao kod Kongregacije za kauze svetaca za pokretanje Stepinčeve kauze. Napokon je sa znanjem svetoga oca Ivana Pavla II. u samoj Kongregaciji u Rimu 5. prosinca 1980. počeo tajni proces na kojemu su predloženi mnogi dokumenti i ispitani mnogi živi svjedoci. Nakon pada komunističkih režima, osobito u novoj hrvatskoj državi, bilo je moguće da cijela stvar

uznapreduje po redovitu postupku. Spominjem da je 14. veljače 1992. Hrvatski državni sabor donio deklaraciju o osudi političkoga procesa i presude kardinalu Alojziju Stepincu.

U narednim godinama prvi je dio kanonskoga postupka mogao biti službeno završen kod Stepinčeva groba u zagrebačkoj katedrali 17. veljače 1994. i u Rimu u hrvatskoj crkvi sv. Jeronima 16. lipnja iste godine. Tijekom duga i zamorna rada na toj kauzi uočene su valjane pretpostavke, koje su u daljemu ispitivanju sve jače dokazane, da je smrt nadbiskupa kardinala Alojzija Stepinca bila mučenička smrt, posljedica dugih četrnaestak godina nepravedne izolacije, pod stalnim fizičkim i moralnim pritiscima i trpljenjem svake vrste. Ta je stvar sada u pomnu daljemu proučavanju.

Svi nam predznaci pružaju postojanu nadu da bismo uskoro, bar za veliki Isusov jubilej godine 2000., mogli častiti našega Slugu Božjega kao blaženika. Tu nam nadu podupire i sam sveti otac Ivan Pavao II. U najavi Isusova jubileja on poziva mjesne Crkve da »učine sve da ne puste zaboravu spomen onih koji su pretrpjeli mučeništvo« u našem stoljeću kako bi Apostolska Stolica mogla »popuniti martirologije opće Crkve, pazeći napose na svetost onih koji su u naše vrijeme potpuno živjeli u Kristovoj istini« . A nadasve, u svome apostolskom pohodu Zagrebu i Hrvatskoj, u najsvečanijoj euharistijskoj homiliji na zagrebačkom hipodromu 11. rujna 1994. Papa je našem Sluzi Božjemu izrekao nezaboravnu pohvalnicu: »U ovom trenutku mislim na svijetle likove brojnih svetaca, vaših sunarodnjaka koje vi dobro poznate. S uzbuđenjem mislim, posebno, na stranicu vaše suvremene povijesti, stranicu vjernosti Kristu i njegovoj Crkvi napisanu u godinama nakon Drugoga svjetskog rata. Zagrebački nadbiskup kardinal Alojzije Stepinac bio je protagonist te povijesne stranice, plativši patnjama i kušnjama svake vrste svoju hrabru

privrženost Evanđelju.« Za papu Ivana Pavla II. naš je Sluga Božji »bedem Crkve u Hrvata« i »najsvjetliji lik... iz dugog niza muževa i žena koji su se u naše vrijeme istakli življenjem kršćanskih vrlina«.

Proslava stote obljetnice

9. Braćo i sestre! Sve nas to potiče da s osobitim oduševljenjem i zalaganjem prihvatimo priliku i poziv koji nam upućuje 100. obljetnica rođenja sluge Božjega Alojzija Stepinca. Ona treba biti, dakako, i proslavna godina, godina različitih manjih i većih vjerničkih okupljanja. Ali nadasve ovu godišnjicu, osobito u nadi skore njegove beatifikacije, trebamo doživjeti kao neodgodiv izazov da što bolje upoznamo njegov uzorni lik i usvojimo velike vjerničke zbilje za koje je živio i koje su ga nadahnjivale. Te zbilje trebaju i nama biti nadahnuće da na nov način zaživimo svoju vjeru u okvirima svojega životnog poziva i položaja. »Lik kardinala Alojzija Stepinca« – kako sam naglasio 10. veljače ove godine u zagrebačkoj katedrali – »ostaje svjedočanstvo jednoga povijesnog razdoblja. On postaje znak vremena. On je spasiteljski putokaz i svjetionik za Crkvu u hrvatskom narodu. On je bedem naše vjernosti Bogu i Katoličkoj Crkvi sa Svetim Ocem na čelu. On je uzor i ohrabrenje za pravo rodoljublje i vjerno domoljublje. On je nadahnuće za ispravnu ljubav prema svome narodu i za dosljedno poštivanje dostojanstva svake ljudske osobe.«

Duhovna obnova Zagrebačke nadbiskupije, a i cijele naše Crkve u hrvatskomu narodu, obnova koju je naš Sluga Božji želio i za koju je radio i trpio, ostaje i danas naša uvijek stara i uvijek nova zadaća. Dosta je tek prolistati biografije i studije o nadbiskupu Alojziju Stepincu da pred nama

iskrsnu velike pastirske obnovne teme naše Crkve. On nas pozivlje na stalno produbljivanje svijesti o Crkvi i njezinim zadaćama danas, i prema van, a nadasve prema unutra, kao i na pravilan odnos Crkve i suvremenoga svijeta. Stepinac je osjećao potrebu što življe suradnje i svećenika i vjernika svjetovnjaka na obnovi hrvatskoga društva, a svesrdno je promicao sve oblike Bogu posvećenoga života. Osobito mu je bila na srcu obnova braka i obitelji te ljudski i kršćanski odgoj mladih, u što življemu ozračju cjelokupnoga kršćanskog vrednovanja čovjeka i njegova života. I pred nama je, kao i u njegovo vrijeme, potreba svestranijega zalaganja za naš domaći hrvatski Caritas sa zauzimanjem za opću socijalnu pravdu. I dalje ostaje našom zadaćom promicanje što kvalitetnijega katoličkog tiska s proširenjem te zadaće na sva sredstva društvenoga priopćavanja u službi nove evangelizacije. U posve novim prilikama trebamo za naše vrijeme razmisliti i provoditi Stepinčevu oporuku o praštanju i pomirenju koju nam je i kao našu zadaću, baš na adresu Crkve zagrebačke, svima uputio i Sveti Otac u onoj nezaboravnoj homiliji 11. rujna 1994. godine Stepinčeva životna odluka ostati na svomu mjestu, u Hrvatskoj, poziva nas i danas da bez retorike, ali zato sa svom ozbiljnošću, nastojimo u svojoj sredini potaknuti svestrana razmišljanja o opstanku hrvatskoga naroda. Budemo li tako, ne samo proslavno, nego, kako se veli, radno prihvatili izazove 100. obljetnice Stepinčeva rođenja, Bog će nam nadahnuti još mnoga i vrlo važna razmišljanja i odluke, dostojne našega poštovanja i naše odgovornosti prema Stepinčevoj osobi i prema njegovim oporukama.

Dvije poruke: savjest i nada

10. Na kraju ovoga svog prvog pastirskog pisma vama, dragi svećenici i vjernici Zagrebačke nadbiskupije, kao i svim štovateljima kardinala Alojzija Stepinca, želim istaknuti dvije osobite poruke našega Sluge Božjega: poruku o kršćanskoj savjesti i poruku kršćanskoga ufanja, kršćanske nade.

»Savjest nam je čista i mirna!« Po tome svom postojanu pozivanju na svjedočanstvo savjesti Stepinac se pred nama i pred budućim pokoljenjima pojavljuje kao Toma Morus našega vremena i kao čovjek za sva vremena. Stepinac po tome ostaje veliki propovjednik i učitelj, veliki odgojitelj kršćanske savjesti za sve ljude, a osobito za nas vjernike njegove Zagrebačke nadbiskupije. Savjest je, kako uči Drugi vatikanski koncil, »najskrovitija jezgra i svetište čovjeka gdje je on sam s Bogom čiji glas odzvanja u njegovoj nutrini... Time što su vjerni savjesti, kršćani se povezuju s ostalim ljudima u traženju istine i istinskom rješavanju tolikih moralnih problema koji nastaju u životu pojedinaca i u životu društva«. I stoga, »što više prevladava ispravna savjest, to se više osobe i društvene skupine udaljuju od slijepe samovolje i nastoje prilagoditi objektivnim normama moralnosti.« Odatle treba početi svaka duhovna i etička obnova. Ona i u svomu početku i u svomu nastavku ovisi o toj temeljnoj obnovi ljudske savjesti svakoga pojedinog čovjeka i svih nas. Na to nas, prije svega drugoga, poziva i 100. obljetnica rođenja sluge Božjega Alojzija Stepinca.

Nadalje, nalazimo se u drugoj godini najneposrednije priprave na veliki Isusov jubilej, u godini Duha Svetoga. U toj godini Sveti Otac poziva sve vjernike »da ponovno otkriju teološku krjepost nade«. Taj »temeljni stav nade« usmjeruje nas osobito na konačni naš cilj, na vječni život. No, ta

eshatološka nada svakome čovjeku pruža i »sigurno i duboko nadahnuće za svakodnevno zalaganje u preobrazbi stvarnosti da bi je učinio sličnom Božjem planu«. A nije li baš to najveća poruka koja nam dopire iz vječnosti i koja trajno struji sa Stepinčeva groba na kojemu stoji uklesano njegovo biskupsko geslo: »In te, Domine, speravi! U tebe se, Gospodine, uzdam!« Kada je u svibnju 1934. na njegova leđa odjednom pala biskupska odgovornost, jasno je predviđao budućnost koja će biti pod znakom križa. I u tjeskobi tih časova, na koje je više puta podsjećao, on se, iz dubina svoje vjere, čvrsto naslonio na Boga.

U toj je nadi prihvatio pred Bogom odgovornost za svoje vrijeme. Poput Abrahama, naslonjen na Boga-nadu, i protiv svake ljudske nade (usp. Rim 4,18), on je smjelo i neustrašivo koračao putem života dok ne izvrši zadaću koju mu je Bog namijenio. U jednoj nam je svojoj propovijedi, kao usput, povjerio tajnu te svoje vjerničke nade: »A na čemu ima da se temelji, pitat će tko god, naša nada? Odgovaram, na Božjoj vjernosti, jer Bog ne laže. Na Božjem sveznanju kojemu ništa ne izmakne. Na Božjoj svemoći koja je uvijek gospodar situacije.« U toj kršćanskoj nadi, oslonjeni na Boga, i mi trebamo prihvatiti svaki na svome mjestu odgovornost za svoje vrijeme da izvršimo zadaću koju Bog daje svakome čovjeku, prosvjetljujući naše savjesti. U tome smislu ponavljam proročku riječ pape Pavla VI.: »Stepinac neka nas uči! Neka nas nauči pouzdanju i dobroti!«